

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2020

A.1.1.

- **Πανελλήνιον:** [Κατά τη διάρκεια της επανάστασης] η ύπαρξη των πρώτων κομμάτων ήταν πλέον δεδομένη. Αυτό άλλωστε φαίνεται και από την κίνηση του *Καποδίστρια* να επανδρώσει ένα συμβουλευτικό όργανο, το «Πανελλήνιον», με αντιπροσώπους και των τριών παρατάξεων, προκειμένου να εξασφαλιστεί εσωτερική ειρήνη. [σελ. 63]
- **Ορεινοί:** Μέσα στην Εθνοσυνέλευση του 1862 -64 συγκροτήθηκαν οι πυρήνες των δύο μεγάλων παρατάξεων, των πεδινών και των ορεινών. Οι ορεινοί απαρτίστηκαν από διάφορες ομάδες (υπό τον Δ. Γρίβα και τον Κ. Κανάρη) με κοινό στόχο την αντίσταση στην πολιτική των πεδινών. Βρήκαν υποστηρικτές μεταξύ των μικροκαλλιεργητών, των κτηνοτρόφων, των εμπόρων και των πλοιοκτητών. Ο λαός συμμετείχε ενεργά στη συγκρότηση και των δύο παρατάξεων. [σελ. 77]
- **Θεοτοκικό κόμμα:** [Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα] Το κόμμα του Γ. Θεοτόκη, που ήταν ένα από τα αντιβενιζελικά κόμματα, ήταν πιο μετριοπαθές από τα άλλα δύο [το ραλλικό και το εθνικό κόμμα] και ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών. [σελ. 92-93]

A.1.2.

1. Σ
2. Λ
3. Λ
4. Λ
5. Σ

A.2.1.

Το γαλλικό κόμμα υποστήριζε την πολιτική διεύρυνσης των εδαφικών ορίων του κράτους, εκφράζοντας κατά κύριο λόγο τα συμφέροντα των ατάκτων, οι οποίοι μπορούσαν να κερδίσουν τη ζωή τους μόνο από τον πόλεμο. Ασφαλώς, μέλημα των προσφύγων από αλύτρωτες περιοχές ήταν η απελευθέρωση της ιδιαίτερης πατρίδας τους. Εξαιτίας αυτής της πολιτικής ονομάστηκε και «εθνικό κόμμα».

Τα πολιτικά κόμματα, μολονότι μπορούσαν να αναπτυχθούν περαιτέρω μέσα στο νέο συνταγματικό καθεστώς, έδειξαν συμπτώματα στασιμότητας και δεν ανταποκρίθηκαν στις νέες ανάγκες, κάτι που τα οδήγησε σε παρακμή.

Ο Κωλέττης, ως αρχηγός του γαλλικού κόμματος, επεδίωκε μια κυβερνητική πολιτική που θα ενίσχυε το ρόλο του βασιλιά, υπονομεύοντας έτσι τον κοινοβουλευτισμό. Δεν δίσταζε να

χρησιμοποιεί βία και νοθεία για να τρομοκρατεί τους εκλογείς, ώστε να ψηφίζουν υπέρ του κόμματός του. Το 1846/1847 κατείχε πέντε από τα επτά υπουργεία της κυβέρνησής του, δεν παρουσιαζόταν όμως σχεδόν καθόλου στο Κοινοβούλιο και καθιστούσε αδύνατο τον έλεγχο της εκτελεστικής εξουσίας. Επέβαλε έτσι ένα είδος κοινοβουλευτικής δικτατορίας. Μετά το θάνατο του Κωλέττη, το 1847, το γαλλικό κόμμα πέρασε σε φάση παρακμής, καθώς επικράτησε διαμάχη για τη διαδοχή.

Κατά την περίοδο του Κριμαϊκού πολέμου το αγγλικό και γαλλικό κόμμα έχασαν την εμπιστοσύνη των οπαδών τους, μετά τη βίαιη συμπεριφορά της Αγγλίας και της Γαλλίας απέναντι στην Ελλάδα, με το ναυτικό αποκλεισμό της χώρας. [σελ. 66, 73 -75]

A.2.2.

Το τρικουπικό κόμμα ήδη από το 1875 παρουσίασε ένα συστηματικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της χώρας, αρκετά κοντά στις αντιλήψεις του Κουμουνδούρου, το οποίο προέβλεπε:

- συγκρότηση κράτους δικαίου,
- εξορθολογισμό της διοίκησης, κυρίως με τον καθορισμό των προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων, ώστε να περιοριστεί η ευνοιοκρατία,
- ανάπτυξη της οικονομίας και κυρίως ενίσχυση της γεωργίας,
- βελτίωση της άμυνας και της υποδομής, κατά κύριο λόγο του συγκοινωνιακού δικτύου της χώρας.

Για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος έγιναν οι εξής προσπάθειες:

1. οργανωτικές μεταβολές και βελτίωση των οικονομικών του κράτους, με την αύξηση των φόρων και τη σύναψη δανείων και
2. παροχή κινήτρων στην ιδιωτική πρωτοβουλία για επενδύσεις.

Στα εδάφη της Θεσσαλίας, στα οποία κυριαρχούσε η μεγάλη ιδιοκτησία, οι τρικουπικοί υποστήριζαν τους μεγαλοαγρότες, ενώ οι δηλιγιαννικοί προσπάθησαν, χωρίς τελικά να το κατορθώσουν, να χορηγήσουν γη στους αγρότες και έλαβαν κάποια μέτρα για τη βελτίωση της θέσης τους. [σελ. 80 -81]

ΘΕΜΑ Β1

Το 1912, λίγο πριν διαδεχθεί ο Κωνσταντίνος τον Γεώργιο Α΄ στο θρόνο, ο Βενιζέλος παραχώρησε το αξίωμα του αρχιστράτηγου στον Κωνσταντίνο. Μέχρι το 1915 οι δύο ισχυρές προσωπικότητες δεν είχαν έρθει σε σύγκρουση.

Με αφορμή τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, εκφράστηκαν διαφορετικές απόψεις ως προς τη σκοπιμότητα ή μη της συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο. Οι Φιλελεύθεροι τάσσονταν υπέρ της συμμετοχής στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ, επειδή προσδοκούσαν ότι με αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα θα είχε εδαφικά οφέλη. **Ο ίδιος ο Βενιζέλος στο υπόμνημά του προς τον βασιλιά Κωνσταντίνο στις 11 Ιανουαρίου 1915 (πρωτογενής πηγή) εκφράζει την ακράδαντη πεποίθησή του ότι η συμμετοχή στον πόλεμο δεν είναι μόνο ηθική υποχρέωση, αλλά επιβάλλεται και από το εθνικό συμφέρον, αφού με αυτόν τον τρόπο θα διευρυνθούν τα σύνορα της Ελλάδας. Δεν θεωρεί ακίνδυνο το εγχείρημα, όμως κρίνει μεγαλύτερης σημασίας τη διάσωση του ελληνικού πληθυσμού της Τουρκίας. Εκφράζει, τέλος, την άποψη ότι, ακόμη**

κι αν η Ελλάδα βγεί ζημιωμένη από την συμμετοχή της στον πόλεμο, τουλάχιστον θα έχει συμμετάσχει σε έναν αγώνα υπέρ της σωτηρίας των υπόδουλων Ελλήνων και κατά της Γερμανοτουρκικής επικράτησης εις βάρος των μικρών λαών. Ο βασιλιάς και το Γενικό Επιτελείο είχαν διαφορετική εκτίμηση. Θεωρούσαν ανεύθυνη τη θέση των Φιλελευθέρων, εκτιμώντας ότι η έκβαση του πολέμου ήταν αβέβαιη και θα μπορούσαν να νικήσουν οι Κεντρικές δυνάμεις. Δεδομένης της κυριαρχίας της Αγγλίας στην ανατολική Μεσόγειο, και παρά τους δεσμούς του με τη Γερμανία, ο Κωνσταντίνος δεν μπορούσε να ζητήσει συμμετοχή στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, γι' αυτό έλαβε θέση υπέρ της ουδετερότητας της Ελλάδας. Η εμμονή του Κωνσταντίνου στη θέση αυτή, τον οδήγησε να δράσει με τρόπο που υπέσκαπτε τα θεμέλια του πολιτικού συστήματος. Ο βασιλιάς ανέπτυξε μυστική διπλωματία εν αγνοία της κυβέρνησης, καταφεύγοντας ακόμη και σε παράνομα μέσα (π.χ. παράδοση απόρρητων διπλωματικών εγγράφων στους Γερμανούς). Το 1915 προκάλεσε δύο φορές την παραίτηση της κυβέρνησης. **Ο ίδιος ο Βενιζέλος με δήλωσή του στη Βουλή το 1915 (πρωτογενής πηγή) εξηγεί ότι η διαφωνία του με τον βασιλιά Κωνσταντίνο σχετικά με την εξωτερική πολιτική τον αναγκάζει να υποβάλει την παραίτησή του. Η απόρριψη της εξωτερικής του πολιτικής από τον βασιλιά τον οδήγησε στην επιλογή αυτή και απηύθυνε παράκληση προς τη βουλή να διακόψει τις εργασίες της μέχρι να σχηματιστεί νέα κυβέρνηση.**

Στις εκλογές που προκηρύχθηκαν μετά τη δεύτερη παραίτηση του Βενιζέλου, δεν συμμετείχαν οι Φιλελεύθεροι, καθώς θεωρούσαν την ενέργεια του βασιλιά ως παραβίαση του συντάγματος. Εκδηλώσεις βίας και φανατισμού δημιούργησαν χάσμα ανάμεσα στις δύο παρατάξεις και κυριάρχησε το μίσος. Όποιος ήταν κατά του πολέμου, κινούσε αμέσως την υποψία στους Βενιζελικούς, ότι ήταν κατά της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, κατά των εθνικών συμφερόντων. Οι Αντιβενιζελικοί έβλεπαν στο πρόσωπο των Βενιζελικών βίαιους πράκτορες της Αντάντ, που μάχονταν τον βασιλιά, κατέστρεφαν την ενότητα του έθνους και έθεταν σε κίνδυνο το κράτος. Την έκρυθμη κατάσταση μεταξύ των δύο αντιπάλων αναδεικνύει η μαρτυρία του Χουρμούζιου, στα απομνημονεύματά του «Τα κατά την 18^η και 19^η Νοεμβρίου 1916», Λονδίνο 1919 (πρωτογενής πηγή). Ο Χαρμούζιος περιγράφει συλλήψεις των φιλοβασιλικών, οι οποίοι οδηγήθηκαν με προπηλακισμούς και ύβρεις στο Φρουραρχείο με την κατηγορία της συνωμοσίας κατά του καθεστώτος και της εσχάτης προδοσίας. Ο φανατισμός μάλιστα ήταν τόσο έντονος που έφταναν να συλλαμβάνουν ως προδότες ακόμη και ανθρώπους που είχαν διαπράξει άλλα αδικήματα και δεν σχετιζονταν με τον πολιτικό διχασμό. Τα δύο κόμματα διέφεραν όλο και λιγότερο μεταξύ τους στην πολιτική πρακτική και την προπαγάνδα, παράλληλα όμως όλο και περισσότερο ενισχυόταν ο διπολισμός. Στα μέσα του 1916 το Κοινοβούλιο χάθηκε ουσιαστικά από το προσκήνιο. Το κλίμα της εποχής επέτρεψε να συμμετάσχουν στη διαμάχη και στρατιωτικοί, οι οποίοι δημιούργησαν δύο οργανώσεις αντίθετες μεταξύ τους, ανάλογα με το αν τα συμφέροντα κάθε ομάδας εξυπηρετούνταν από τον πόλεμο ή την ουδετερότητα. Στις 26 Σεπτεμβρίου ο Βενιζέλος συγκρότησε δική του κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη. Το ιστορικό έργο «Ελευθέριος Βενιζέλος, Από την τουρκοκρατούμενη Κρήτη στον Διχασμό» του Θάνου Βερεμή-Ηλία Νικολακόπουλο συμπληρώνει ότι η Ελλάδα την περίοδο του Εθνικού Διχασμού είχε χωριστεί σε δύο μέρη, το «Κράτος των Αθηνών» και το «Κράτος της Θεσσαλονίκης». Στο τελευταίο προσχώρησαν εξ αρχής και η Κρήτη και τα Νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (Σάμος, Ικαρία, Χίος, Λέσβος, Λήμνος), ενώ η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία εντάχθηκαν στην Προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης σταδιακά. Η Ήπειρος δεν προσχώρησε ποτέ στο κίνημα της Εθνικής Άμυνας εξαιτίας των εμποδίων που έθεταν οι Ιταλοί.

Οι συγκρούσεις πήραν σταδιακά διαστάσεις εμφυλίου πολέμου. Οι Αντιβενιζελικοί άσκησαν τρομοκρατία στους αντιπάλους, ενώ ο Βενιζέλος κήρυξε έκπτωτο το βασιλιά, ο οποίος υπό την πίεση της Αντάντ εγκατέλειψε το θρόνο και τη χώρα. **Σχετικά με αυτό ο Θάνος Βερεμής και ο Ηλίας Νικολακόπουλος προσθέτουν ότι ο Γάλλος γεροισιαστής Ζονάρ επέδωσε στον πρωθυπουργό Ζαΐμη - παρά την αντίθετη στάση της Ρωσίας – τελεσίγραφο, με το οποίο ζητούσε την άμεση παραίτηση του βασιλιά Κωνσταντίνου. Τελικά, ο Κωνσταντίνος εγκατέλειψε την Ελλάδα στις 2 Ιουνίου, χωρίς να παραιτηθεί, και στη θέση του έμεινε ως τοποτηρητής ο γιος του Αλέξανδρος.** Οι Φιλελεύθεροι ανέλαβαν στην Αθήνα τη διακυβέρνηση και κήρυξαν τη χώρα σε κατάσταση πολιορκίας. Ο εθνικός διχασμός εξαπλώθηκε στο στράτευμα, καθώς ευνοήθηκαν οι αξιωματικοί της οργάνωσης «Εθνική Άμυνα» εις βάρος άλλων. Η κυβέρνηση παρέτεινε τη θητεία της Βουλής, παρά την πίεση που ασκούσαν τα κόμματα της αντιπολίτευσης

Ο Βενιζέλος οδήγησε τελικά την Ελλάδα στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. Η εξωτερική του πολιτική δικαιώθηκε, αφού με τη Συνθήκη των Σεβρών πραγματοποιήθηκε η διεύρυνση των συνόρων. Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας πραγματοποιήθηκε. [σελ. 94 -95]

B2.

Μετά την ψήφιση του Συντάγματος του 1844 τα ξενικά κόμματα άρχισαν σταδιακά να παρακμάζουν, γιατί δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στις νέες ανάγκες και έδειξαν συμπτώματα στασιμότητας. Η νέα γενιά που αναδυόταν είχε εντελώς διαφορετικές αντιλήψεις για την πολιτική και κοινωνική ζωή από αυτή των επαναστατικών χρόνων.

Η νέα γενιά ασκούσε έντονη κριτική στους παλαιότερους και φρονούσε ότι το συνταγματικό πολίτευμα δεν μπορούσε να αναπτυχθεί, καθώς το εμπόδιζαν η Αυλή και ο ίδιος ο βασιλιάς, τον οποίο θεωρούσε πολιτικά ατάλαντο. **Ο Απόστολος Βακαλόπουλος στο έργο του Νέα Ελληνική Ιστορία, 1204 – 1985 (δευτερογενής πηγή) επιβεβαιώνει το αντιδυναστικό ρεύμα της εποχής, αφού αναφέρει ότι η δημοτικότητα του Όθωνα είχε πληγεί. Αιτίες αυτού στάθηκαν οι επεμβάσεις του στον σχηματισμό κυβερνήσεων και η ανικανότητά του να εκπληρώσει μέσα από την πολιτική του το εθνικό όραμα των Ελλήνων. Τα παραπάνω προκάλεσαν τη δυσaréσκεια της ελληνικής κοινής γνώμης. Το γεγονός ακόμη ότι ήταν άκληρος και δεν υπήρχε διάδοχος επέτεινε ακόμη περισσότερο την οργή εναντίον του και κυρίως της φοιτητικής νεολαίας. Επικράτησε λοιπόν η άποψη υπέρ των περιορισμών της βασιλικής εξουσίας και της έκπτωσης του Όθωνα.**

Περί τα τέλη της δεκαετίας του 1850 λοιπόν έγινε φανερή μια συνολική δυσaréσκεια μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού. **Ο Τάσος Βουρνάς στο έργο του «Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας» (δευτερογενής πηγή) επισημαίνει τον ρόλο που διαδραμάτισε ο Κριμαϊκός Πόλεμος στην έξαρση του αντιδυναστικού κλίματος της εποχής. Το 1859 ξέσπασαν σειρά αντιδράσεων. Μία μυστική εταιρεία προσπάθησε να προσεταιριστεί τους πολίτες προκειμένου να διεκδικήσουν την εφαρμογή από την πλευρά του Όθωνα των αρχών του συντάγματος. Σε μία εθνική γιορτή την ίδια χρονιά οι δρόμοι γέμισαν με φακέλους που περιείχαν κατηγορίες εις βάρος του βασιλιά για την αντισυνταγματική του πολιτική. Στις 10 Μαΐου του ίδιου χρόνου ξέσπασαν τα «σκιαδικά» στο Πεδίον του Άρεως. Φοιτητές με ψάθινα ελληνικής κατασκευής καπέλα κατήγγειλαν την κρατική οικονομική πολιτική που ευνοούσε τα εισαγόμενα προϊόντα εις βάρος των εγχώριων, με αποτέλεσμα την υπονόμευση της ελληνικής βιοτεχνίας. Οί Έλληνες**

ιστορικοί θεωρούν τα «σκιαδικά» ως την γένεση των αγώνων των νέων για τις δημοκρατικές ελευθερίες. Επιπλέον, λόγω της οικονομικής δυσπραγίας και της δυσλειτουργίας του πολιτικού συστήματος συγκροτήθηκαν αντιπολιτευτικοί όμιλοι με εκσυγχρονιστικά κατά κύριο λόγο αιτήματα: ελεύθερες εκλογές, φορολογική μεταρρύθμιση με στόχο την ελάφρυνση των αγροτών, κρατικές επενδύσεις σε έργα υποδομής, ίδρυση αγροτικών τραπεζών, απλούστερη διοίκηση. Τα αιτήματα αυτά εξέφρασε σε μεγάλο βαθμό με την πολιτική του δράση ο *Αλέξανδρος Κουμουνδούρος*.

Το Φεβρουάριο του 1862 η δυσαρέσκεια κατέληξε σε επανάσταση, με αίτημα την απομάκρυνση του βασιλιά. **Ο Βακαλόπουλος συμπληρώνει ότι στασιαστικά κινήματα ξέσπασαν σε διάφορες επαρχίες και κυρίως στο Ναύπλιο. Το κίνημα μάλιστα του Ναυπλίου καταπνίγηκε στο αίμα.** Στην επανάσταση συμμετείχαν κατά κύριο λόγο αξιωματικοί, άνεργοι απόφοιτοι πανεπιστημίου που δεν ήθελαν να εργαστούν στους κλάδους της αγροτικής και βιοτεχνικής παραγωγής και αισθάνονταν κοινωνικά αδικημένοι. Συμμετείχαν ακόμη και πολλά άτομα ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, τα οποία ζητούσαν ευκαιρίες για ενεργότερη συμμετοχή στα πολιτικά πράγματα. **Ο Βουρνάς αναφέρεται στις μετέπειτα εξελίξεις. Το βασιλικό ζεύγος τον Οκτώβριο του 1862 βρισκόταν σε περιοδεία στις ελληνικές επαρχίες, όταν κινήματα ξέσπασαν στην Πάτρα και το Μεσολόγγι, τα οποία επεκτάθηκαν και στην Αθήνα. Η επαναστατική τριανδρία από τον Κανάρη, τον Βούλγαρη και τον Μπενιζέλο Ρούφο ανέλαβαν την εξουσία.** Στις 12 Οκτωβρίου 1862 ο Όθων αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα και να επιστρέψει στη Βαυαρία.

Αμέσως μετά προκηρύχθηκαν εκλογές από τις οποίες προέκυψε η Συντακτική Εθνοσυνέλευση του 1862 – 64, αποτέλεσμα των οποίων ήταν η ψήφιση του Συντάγματος του 1864, με το οποίο το πολίτευμα από Συνταγματική Μοναρχία έγινε Βασιλευομένη Δημοκρατία. [σελ. 76]